

เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญ Reason of Existence of Constitution

อภิโชค เกิดผล

Apichoke Kerdpon

กฤตสุขชิน พลเสน

Kitsuchin Ponsen

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail : kitsuchin.pon@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 23 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 3 พฤศจิกายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 4 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญ” พบว่า เหตุผลในการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางปรัชญาในอดีตเล็กน้อยเพียงใด และจากการศึกษาพบว่าเกี่ยวกับประเด็นนี้ แนวคิดทางปรัชญาตะวันตกและแนวคิดทางพุทธปรัชญาต่างก็มีความสอดคล้องกันว่าการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์อย่างสงบนั้นไม่ได้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ความสงบสันติของสังคมมนุษย์เป็นสภาวะที่เกิดจากการตกลงกันให้สถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการปกครองขึ้น ในแง่นี้เอง รัฐธรรมนุญซึ่งเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการกำหนดอำนาจสูงสุดเกี่ยวกับระบอบการปกครองของรัฐสมัยใหม่จึงเป็นผลผลิตของแนวคิดทางปรัชญาดังกล่าวข้างต้น ในฐานะที่เป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของมนุษย์ในยุคสมัยปัจจุบัน

คำสำคัญ: รัฐธรรมนุญ, สังคม, กฎหมาย, ปรัชญา

ABSTRACT

The presentation of this academic article is intended to show that constitutions are existing for a reason, how it is influenced by philosophical concepts of the past. The study shows that human as a social is not the state of nature but a state of agreement, western philosophy and Buddhist philosophy said accordingly and such agreement is the administrative organ establishment one. Therefore constitution, the law about the highest in hierarchy of

administrative power of the modern state, is the result of the past philosophical concepts as an agreement for mankind to live together peacefully.

Keywords: Constitution, Social, Law, Philosophy

1. บทนำ

ในยุคสมัยปัจจุบันนี้สังคมมนุษย์โลกมีความซับซ้อนยุ่งยากขึ้นเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยสาเหตุที่ประชากรโลกและประชากรของแต่ละรัฐแต่ละประเทศนั้นทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่ท่าว่าจะหยุดยั้ง และนอกจากนี้ ลักษณะของสังคมและการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ก็ทวีความซับซ้อนมากขึ้นไปด้วยเป็นเงาตามตัวด้วยสาเหตุเรื่องของจำนวนประชากรและด้วยเหตุเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าในยุคโบราณอยู่มาก ในประเด็นของกฎหมาย การเมือง และการปกครองก็เป็นเช่นเดียวกัน ต่างก็มีความสลับซับซ้อนขึ้นไปพร้อมๆ กันกับประเด็นในทางสังคมอื่น ๆ ของสังคมมนุษย์

สภาพกฎหมายภายในรัฐต่างๆ ในปัจจุบันนี้ต่างก็เป็นไปด้วยความสอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐสมัยใหม่ (modern state) ซึ่งทุกรัฐต่างก็มีเขตแดน มีประชากร และมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง กฎหมายและการเมืองในยุคปัจจุบันจึงดำเนินไปด้วยทิศทางที่คล้ายคลึงกันไปหมดตามระเบียบโลก (world order) ที่มีแนวโน้มว่าจะดำเนินไปสู่กระบวนการวิธีที่คล้ายคลึงกันมากทุกขณะ สิ่งหนึ่งซึ่งว่าด้วยกฎหมายและการเมืองที่เห็นได้ชัดว่าเป็นระเบียบโลกที่บรรดานานอารยประเทศต่างมุ่งกระทำการและปรับใช้ไปในทิศทางที่ใกล้เคียงกันในปัจจุบันคือ “การดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญ” ที่ทุกรัฐทุกประเทศต่างก็ดูเหมือนว่าจะรับเอาอุดมการณ์เกี่ยวกับกฎหมายในลักษณะนี้ไปใช้ด้วยกันทั้งหมด อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในข้อเท็จจริงเชิงลึกของสังคมแล้วจะพบว่าแม้ประชากรในสังคมจะได้ยินและคุ้นเคยกับคำว่ากฎหมายรัฐธรรมนุญเป็นอย่างดีทั้งๆ ที่รัฐธรรมนุญนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชากรในรัฐเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุดภายในรัฐที่มีศักดิ์หรือลำดับชั้นในทางกฎหมายสูงสุดโดยที่กฎหมายชนิดอื่นไม่สามารถที่จะบัญญัติให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนุญได้ แต่ประชากรโดยทั่วไปภายในรัฐจำนวนมากก็ยังไม่เข้าใจว่าเหตุใดถึงต้องมีรัฐธรรมนุญอยู่ในระบบกฎหมายและเหตุใดรัฐธรรมนุญจึงต้องมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งหมายถึงการไม่เข้าใจถึงหลักการ ความมุ่งหมายและหน้าที่ของรัฐธรรมนุญมากเท่าใดนัก

แนวคิดเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนุญนั้นแท้ที่จริงแล้วมีรากฐานมาจากแนวความคิดและทรรศนะทางปรัชญาจากในอดีตจำนวนมากสั่งสมผ่านกาลเวลาและมีพัฒนาการมาอย่างเป็นลำดับจนถึงทุกวันนี้ บทความวิชาการชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษาถึงเหตุผลของการดำรงอยู่ของรัฐธรรมนุญผ่านวิธีการศึกษาปรัชญาแนวคิดต่างๆ ในอดีตประกอบกับการศึกษาผ่านมิติของตรรกศาสตร์เชิงประยุกต์จึงมีความน่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจบริบททางสังคมและทางกฎหมายที่เป็นอยู่ในยุคปัจจุบันนี้ โดยผ่านการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารทั้งหมด

2. ความหมายและความสำคัญของรัฐธรรมนูญ

คำว่า “รัฐธรรมนูญ” เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “รัฐ” ซึ่งแปลว่าแคว้นหรือเมือง แต่หากนิยามตามบริบทความหมายปัจจุบันจะหมายถึง หน่วยของการปกครองที่มีองค์ประกอบที่สำคัญสามประการคือ ดินแดน ประชากร และอำนาจรัฐหรืออำนาจอธิปไตย ประกอบกับคำว่า “ธรรมนูญ” ซึ่งแปลว่ากฎหมายที่ทำหน้าที่จัดระเบียบองค์กร หากแปลความโดยรวมรัฐธรรมนูญจึงมีความหมายถึงกฎหมายที่ทำหน้าที่จัดระเบียบองค์กรรัฐนั่นเอง ในแง่เนื้อหาของกฎหมายรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะทางเนื้อหาและถ้อยความที่แตกต่างกับกฎหมายตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจและพบเห็นกันในกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญาที่สามารถเข้าถึงวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายได้มากกว่าว่าเป็นกฎหมายที่มีเพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ระหว่างบุคคลและกำหนดความผิดและโทษในการกระทำความผิดต่างๆ ตามลำดับ หากจะให้นิยามความหมายในลักษณะของการอธิบายความด้วยการพรรณนาแล้วอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญหรือที่นิยมเรียกกันเพียงรัฐธรรมนูญนั้นสามารถที่จะให้คำนิยามได้หลากหลายรูปแบบตามแต่จะจำกัดขอบเขตในการนิยามกว้างขวางเพียงใด โดยเมื่อนิยามรัฐธรรมนูญในความหมายอย่างกว้างที่สุดแล้ว รัฐธรรมนูญจะหมายถึงกฎหมายที่ทำหน้าที่กำหนดก่อตั้งหรือสถาปนาองค์กรผู้ใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐรวมทั้งการที่บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งการใช้อำนาจและการออกจากตำแหน่งขององค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดเช่นว่านั้น แต่เมื่อนิยามในความหมายที่แคบลงมาก็กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายซึ่งเป็นลายลักษณ์อักษรที่จะกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐว่าจะถูกใช้โดยองค์กรใด ลักษณะขององค์กรนั้นเป็นอย่างไร และการเข้าสู่ตำแหน่งและการออกจากตำแหน่งขององค์กรนั้นจะมีเงื่อนไขอย่างไร ดังจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญของนานาอารยประเทศส่วนใหญ่ต่างก็บัญญัติรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยกันแทบทั้งหมดเพื่อให้เกิดความมั่นคงแน่นอนในสถานะของมัน แต่อย่างไรก็ดีในประเทศอังกฤษถือว่าเป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือก็คือมีเพียงรัฐธรรมนูญในรูปแบบของรัฐธรรมนูญจารีตประเพณีซึ่งมีเนื้อหาและความมุ่งหมายเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ประกาศและบังคับใช้กันอยู่ในประเทศส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้เองการให้คำนิยามรัฐธรรมนูญในลักษณะนี้จึงไม่ค่อยได้รับความนิยมและให้ความสำคัญเท่าใดนักในระยะหลัง

การให้นิยามรัฐธรรมนูญในความหมายอย่างแคบที่สุดนั้นกลับเป็นการให้นิยามที่ได้รับความนิยมและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากหรืออาจกล่าวได้ว่าได้รับการยอมรับมากที่สุดในปัจจุบันก็ว่าได้ กล่าวคือการให้คำนิยามในขอบเขตนี้ นอกจากรัฐธรรมนูญจะมีความหมายในรูปแบบที่กล่าวไปในข้างต้นแล้ว รัฐธรรมนูญยังต้องมีการบัญญัติหรือบรรจุหลักการที่สำคัญเอาไว้ในเนื้อหาของมันด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการสำคัญที่รองรับอุดมการณ์ในการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นหลักการปกครองด้วยเสียงข้างมากและเคารพเสียงข้างน้อย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชากรภายในรัฐ ทั้งนี้เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงของชาติกับหลักนิติธรรมหรือนิติรัฐ (วิชา มหาคุณ, 2553: 45-51) เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่าสังคมโลกกำลังดำเนินไปในทิศทางเดียวกันคือดำเนินไปในทิศทางของสังคมประชาธิปไตย

ด้วยเหตุที่สังคมโลกให้การยอมรับและสนับสนุนวิธีการนิยามรัฐธรรมนูญในลักษณะหลังนี้เองจึงทำให้รัฐธรรมนูญทวีความสำคัญขึ้นมามากกว่าในอดีต (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537: 11) กล่าวคือในอดีตนั้น

รัฐธรรมนูญได้ดำรงอยู่ก่อนหน้าที่มนุษย์จะเรียกขานกฎหมายในลักษณะนี้ว่ารัฐธรรมนูญแล้ว แต่อยู่ในรูปของกฎเกณฑ์ชนิดหนึ่งที่ว่าด้วยการใช้อำนาจสูงสุดในรัฐ แต่ในยุคปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญถูกผนวกรวมเข้ากันกับอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยแล้ว ในแง่รัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติหรือบรรจุหลักการที่มีความสำคัญเหล่านี้จึงมีเหตุให้ต้องปกป้องมากกว่าเดิมในอดีต เนื่องด้วยป้องกันมิให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเกินกว่าที่มีหรือลู่แก่อำนาจอันเป็นเหตุให้เกิดการทำลายหลักการที่สำคัญเหล่านี้ และด้วยเหตุนี้เองจึงต้องยกสถานะรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงสุดเหนือกฎหมายทั้งปวงเนื่องด้วยการรักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์ที่สำคัญที่กล่าวมาข้างต้นมิให้ถูกละเมิดได้โดยง่ายด้วยการใช้อำนาจรัฐเอง ในแง่จึงกล่าวได้ว่าการที่รัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดจึงมิได้เป็นสาเหตุหรือสถานะที่ระบบคิดทางนิติปรัชญาจะยกชูไว้แต่แรก แต่ในทางกลับกันสถานะดังกล่าวนี้กลับเป็นสถานะที่ถูกยกชูขึ้นในภายหลังเพื่อทำให้อุดมการณ์ที่อยู่ในรูปของกฎเกณฑ์ต่างๆ ในรัฐธรรมนูญมีเสถียรภาพมั่นคงยากแก่การถูกระทบกระแทกทำลาย

ในความเป็นจริงแล้วหลักการที่ว่าด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่สำหรับในที่นี้เพียงจะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่เป็นแก่นของหลักการเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของรัฐธรรมนูญในเบื้องต้นเท่านั้น โดยอาจสามารถที่จะกล่าวได้โดยสรุปในขั้นนี้ว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายสูงสุดที่มีเนื้อหาในการก่อตั้งสถาปนารัฐหรือองค์กรใช้อำนาจสูงสุดในรัฐหรือก็คือองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประชากรภายในรัฐซึ่งถือเป็นตัวแทนของประชากรผู้ที่เป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริงอีกทั้งองค์กรใช้อำนาจสูงสุดนี้ยังมีอำนาจหน้าที่กระทำการแทนรัฐในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย

3. ทรรศนะปรัชญาตะวันตกว่าด้วยสัญญาประชาคม

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์นี้ได้มีทรรศนะแนวคิดทางปรัชญาที่ว่าด้วยสังคมและการเมืองกล่าวถึงเอาไว้ไม่น้อย โดยทฤษฎีว่าด้วยสัญญาประชาคมยังถูกนำมาใช้กล่าวถึงข้อตกลงในการก่อกำเนิดของรัฐและความชอบธรรมของรัฐ (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2552: 259-260) โดยแนวคิดเหล่านี้เป็นทรรศนะทางปรัชญาที่กล่าวถึงการที่มนุษย์ในฐานะปัจเจกได้เข้าร่วมตกลงกันเพื่อก่อตั้งข้อตกลงบางอย่างร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบราบรื่นนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ขบเน้นความสำคัญของลัทธิปัจเจกชนนิยม (individualism) ที่มองบุคคลแต่ละคนเป็นหน่วยที่มีความหมายในตนเองซึ่งเริ่มก่อตัวอย่างแพร่หลายในเวลานั้น (สมยศ เชื้อไทย, 2554: 95) โดยมีนักปรัชญาที่สำคัญที่สุดซึ่งกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวนี้อยู่สามคนนั่นคือ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) และฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau)

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เป็นนักปรัชญาที่เชื่อในกฎหมายธรรมชาติซึ่งหมายถึงกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ สิทธิของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติจึงเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายธรรมชาติ แนวคิดทางปรัชญาเช่นนี้ของฮอบส์ทำให้เป็นการเริ่มต้นเปิดฉากปฏิเสธการครอบงำเชิงอำนาจของศาสนจักรในรูปของเทวสิทธิ์ แต่อย่างไรก็ดี ฮอบส์ได้แสดงทรรศนะทางปรัชญาของตนเอาไว้ในผลงานทางปรัชญาที่ชื่อว่า “Leviathan” โดยแก่นปรัชญาของฮอบส์นั้นเห็นว่าแม้มนุษย์จะดำรงไว้ซึ่งสิทธิในตนมาแต่กำเนิดตามธรรมชาติ แต่ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้มนุษย์ทุกคนต่างใช้สิทธิที่ตนมีแสดงออกมาอย่างเป็นอิสระแก่กัน นั่นหมายความว่าความที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาตินั้นมนุษย์ต่างก็สามารถใช้กำลังกระทำสิ่งใดก็ตามที่เห็นว่าตนเป็นเจ้าของสิทธินั้นได้

แม้การกระทำเหล่านั้นจะเป็นการกระทำที่เบียดเบียนต่อสิ่งอื่นหรือแม้แต่เบียดเบียนต่อมนุษย์คนอื่น ในแง่ตัวเองมนุษย์จึงมีสภาพไม่ต่างกับหมาป่าที่ดุร้าย ซึ่งพร้อมที่จะทำสงครามและต่อสู้แย่งชิงสิ่งต่างๆ โดยการใช้กำลังอยู่ตลอดเวลา สภาพตามธรรมชาติของมนุษย์นี้จึงไม่ต่างกับสภาวะคล้ายสงครามที่ความรุนแรงพร้อมจะปะทุพร้อมจะมีการปะทะและเบียดเบียนซึ่งกันและกันได้ทุกเมื่ออันเป็นภาวะที่โหดร้ายปราศจากความสงบและสันติภาพรวมทั้งปราศจากสวัสดิภาพใดๆ ในชีวิตร่างกายหรือแม้แต่ทรัพย์สินที่ตนมี

เพื่อเป็นการเอาตัวรอดต่อสภาวะคล้ายสงครามเช่นนี้ มนุษย์ทุกคนจึงยอมรับที่จะแสวงหาสันติภาพร่วมกันผ่านการทำข้อตกลงกัน โดยข้อตกลงเช่นนี้เป็นการตกลงร่วมกันด้วยเนื้อหาที่สำคัญสองประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง มนุษย์ทุกคนในสังคมยอมรับที่จะสละสิทธิบางประการของตนลงพร้อมๆ กันทุกคน และประการที่สอง สิทธิที่ทุกคนในสังคมมนุษย์สละออกมาตามที่กล่าวไปแล้วนั้นจะถูกรวบรวมและถ่ายโอนสิทธิในรูปของการรวมกันนี้ (collective form) ไปให้แก่บุคคลคนหนึ่ง ซึ่งบุคคลดังกล่าวนี้ได้ชื่อว่า “เลเวียธาน หรือ ลีเวียธาน” (Leviathan) ซึ่งเป็นชื่อเดียวกันกับผลงานเขียนชิ้นนี้ของเขา การที่มนุษย์ในสังคมร่วมกันโอนสิทธิที่ตนได้สละออกมาให้แก่เลเวียธานสิทธิดังกล่าวจะกลายเป็นอำนาจให้แก่เลเวียธาน เนื่องด้วยฮอบส์เห็นว่าการตกลงร่วมกันนี้มนุษย์ทุกคนในสังคมได้ทำการตกลงในรูปแบบของสัญญาฉบับหนึ่งซึ่งมีเนื้อหาโอนสิทธิในการปกครองให้แก่ผู้ปกครองที่ชื่อเลเวียธานนี้เอง และการโอนสิทธินี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงเป็นอำนาจย้อนกลับมาเพื่อปกครองสังคมมนุษย์อีกทีหนึ่ง ฐานะของเลเวียธานจึงมีลักษณะเป็นรัฐอธิปไตย (sovereign) ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองมนุษย์ในสังคมนั้นๆ เนื่องจากรับโอนสิทธิและเปลี่ยนแปลงเป็นอำนาจมาแล้ว ดังนั้นหากมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมกระทำการบางอย่างอันเป็นการเบียดเบียนกัน ผู้ปกครองหรือเลเวียธานนี้จะมีหน้าที่ระงับยับยั้งไม่ให้สภาวะสงครามที่มีการเบียดเบียนกันนี้เกิดขึ้น และแม้จะต้องใช้กำลังบังคับก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมนั้นจะต้องยอมรับเนื่องจากได้ถ่ายโอนอำนาจในการใช้สิทธิของตนไปให้แก่เลเวียธานโดยเด็ดขาดแล้ว ในลักษณะเช่นนี้ สัญญาที่มนุษย์ตกลงทำร่วมกันในทรศนะของฮอบส์จึงมีลักษณะเป็นสัญญาสวามิภักดิ์ (pactum subjection is) นั่นเอง

แนวคิดเรื่องเลเวียธานและสัญญาสวามิภักดิ์ของฮอบส์นี้เองเป็นรากฐานทางความคิดที่เริ่มปฏิเสธเทวสิทธิ์หรือสิทธิอำนาจของเทพเจ้าในทางการเมืองการปกครองที่ถูกอ้างโดยศาสนจักรในช่วงยุคกลางหรือยุคมีดของยุโรป และเป็นแนวทางเบื้องต้นที่เป็นการสนับสนุนให้เกิดรัฐฆราวาส (secular state) ซึ่งแยกตัวออกจากศาสนาโดยไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของศาสนจักรอีก และให้เป็นอำนาจเด็ดขาดในทางโลกของผู้นำดินแดนซึ่งในเวลานั้นก็คือพระมหากษัตริย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าทัศนะทางปรัชญาของฮอบส์เป็นทัศนะที่มุ่งส่งเสริมแนวทางการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ว่าได้

ในขณะที่จอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญาในรุ่นต่อมาเกือบหนึ่งศตวรรษก็ได้เสนอแนวคิดทางปรัชญาที่ว่าด้วยการร่วมกันตกลงเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์เช่นเดียวกัน แนวคิดทางปรัชญาของล็อกนั้นมีความแตกต่างไปจากแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ที่กล่าวไปแล้วข้างต้นโดยล็อกเห็นว่าพื้นฐานของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตที่ทรงสิทธิและเสรีภาพมาแต่กำเนิดซึ่งเป็นแนวคิดเบื้องต้นของทัศนะทางนิติปรัชญาแบบกฎหมายธรรมชาติในลักษณะเดียวกันกับฮอบส์ แต่แท้ที่จริงแล้วมนุษย์ไม่ได้มีนิสัยดุร้ายและสร้างความไม่สงบเพื่อห้าหน้าเบียดเบียนกันอยู่เป็นสภาวะตามปกติอย่างที่ฮอบส์ได้เสนอมานี้แล้วในอดีต แต่ล็อกเห็นว่ามนุษย์มี

ธรรมชาตินิสัยที่ตีงามและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกันตามธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ดีด้วยเหตุที่มนุษย์ทุกคนต่างก็มีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติ การที่มนุษย์แสดงความเป็นผู้ทรงสิทธิต่อสิทธิของตนในทรัพย์สินต่างๆ นั้น (ลือคใช้คำว่าสิทธิในทรัพย์สินในภาษาอังกฤษที่เป็นคำว่า property แต่คำว่าทรัพย์สินในความหมายของลือคนี้กินนัยความหมายกว้างขวางถึงสิ่งที่มีมนุษย์คนหนึ่งๆ สามารถที่จะเป็นเจ้าของและมีสิทธิได้ ซึ่งรวมไปถึงการเป็นเจ้าของชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยลือคใช้คำในภาษาอังกฤษที่มีความหมายถึงทรัพย์สินว่า estate ซึ่งมีนัยทางการนิยามแตกต่างไปจากคำว่า property ดังที่กล่าวไปข้างต้น) ไม่ว่าจะในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน สิ่งก็ตามมาโดยที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้คือการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของตนที่ตนมีหรือคิดว่ามี ในแง่หนึ่งเมื่อมนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันจึงอาจเกิดการก้าวก่ายฝ่าฝืนทรัพย์สินต่าง ๆ ของผู้อื่นทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนา เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวนี้หรือก็คือผู้ทรงสิทธิก็ย่อมต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของตนที่มี เมื่อเป็นเช่นนี้จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดการใช้พลังกำลังเข้าต่อสู้กันเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิเช่นว่านั้นของตน ดังนั้นแม้สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์จะไม่ได้ดูร้ายและจ้องที่จะเบียดเบียนกันแต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะเกิดการเบียดเบียนกันทางกายภาพขึ้นได้อย่างต่อเนื่องด้วยเหตุผลข้างต้น

การที่มนุษย์ทรงสิทธิตามธรรมชาติและบังคับใช้สิทธิตามธรรมชาตินั้นท้ายที่สุดก็ก่อให้เกิดความไม่สงบไม่มีสันติภาพขึ้นโดยตลอดไม่ต่างกับทัศนะเกี่ยวกับสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกเสนอโดยโทมัส ฮอบส์ ลือคจึงมีทัศนะว่าเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงสภาวะอันไม่สงบสันติดังกล่าว มนุษย์จึงเข้าร่วมตกลงกันในการอยู่ร่วมกันโดยเริ่มต้นจากการที่มนุษย์ทุกคนที่เป็นสมาชิกในสังคมตกลงเบื้องต้นในการที่จะสละสิทธิตามธรรมชาติบางส่วนร่วมกัน รวมทั้งตกลงกันว่าจะโอนสิทธิที่ได้สละไปบางส่วนร่วมกันนั้นไปให้สถาบันชนิดหนึ่งที่ถูกสถาปนาขึ้นในภายหลังเรียกว่า “องค์การทางการเมืองหรือกายการเมือง” (Body Politick) (วเรเจตน์ ภาศิริรัตน์, 2561 : 280) และองค์การทางการเมืองนี้เองจะรับเอาสิทธิที่ได้ถ่ายโอนมาจากสมาชิกในสังคมทุกคนก่อตัวเป็นอำนาจในทางการปกครองในการที่จะใช้ปกครองสมาชิกทุกคนร่วมกัน และการปกครองในที่นี้ย่อมจะต้องเป็นไปตามกฎหมายธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิมซึ่งก็คือการปกครองที่เป็นการเคารพและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์มีตามธรรมชาติ รวมทั้งเป็นการปกครองเพื่อให้เกิดการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิโดยที่ไม่อนุญาตให้มนุษย์ใช้กำลังบังคับให้เป็นไปตามสิทธิเองอันจะก่อให้เกิดความไม่สงบวุ่นวายขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเมื่อมีการปกครองโดยองค์การทางการเมืองแล้วก็ย่อมที่จะระงับปัญหาเรื่องความไม่สงบและไร้สันติภาพที่เกิดจากสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ได้ แต่อย่างไรก็ดีองค์การทางการเมืองตามความคิดของลือคนี้เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่แตกต่างไปจากสถาบันทางการเมืองการปกครองหรือเลเวียธานในทัศนะของฮอบส์ เนื่องด้วยลือคเห็นว่าการถ่ายโอนสิทธิสู่การเป็นอำนาจของผู้ปกครองนั้น ย่อมเป็นการถ่ายโอนไปเพียงอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของสมาชิกในสังคมเท่านั้นและเมื่อเป็นเช่นนี้หากองค์การทางการเมืองในฐานะผู้ปกครองใช้อำนาจเกินจากที่ได้ถ่ายโอนไปจึงถือว่าการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนต่อข้อตกลงที่ให้ไว้ ด้วยเหตุนี้เองสัญญาที่มนุษย์ในสังคมได้ตกลงเข้าทำร่วมกันดังที่กล่าวมานี้จึงเป็นรูปแบบของสัญญาประชาคม (pactum unionis) ซึ่งมีนัยของการปกครองโดยตนเองมากกว่าทรศนะแบบสัญญาสมาคมภักดีของฮอบส์ โดยองค์การทางการเมืองนี้จะเป็นผู้กุมอำนาจในการปกครองเป็นหลักจากการประชุมร่วมกันของสมาชิกในสังคม แต่อย่างไรก็ดีการปกครองอาจจะต้องมีการแบ่งแยกองค์กรย่อยออกจากองค์การทางการเมืองเพื่อบังคับใช้กฎระเบียบที่มี

การตกลงร่วมกันอีกทอดหนึ่ง แต่องค์กรย่อยที่ทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันก็ยังคงต้องได้รับการถ่ายทอดมาจากองค์การทางการเมืองซึ่งสามารถกล่าวได้อีกนัยว่าองค์กรย่อยในทางการบริหารนี้จะยังคงอยู่ภายใต้การกำกับขององค์การทางการเมืองอยู่เช่นเดิม

พรรณนาเรื่องสัญญาประชาคมของล๊อคนี้เป็นแนวคิดที่สะท้อนการตอบโต้แนวคิดเรื่องการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจเต็ม เนื่องจากแนวคิดเรื่ององค์การทางการเมืองของล๊อคนั้นหมายถึงสถาบันการปกครองที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมเพื่อที่จะใช้อำนาจนั้นถ่วงดุลกับอำนาจเดิมของพระมหากษัตริย์ ซึ่งในบริบทที่ล๊อคต้องการจะสื่อถึงหมายถึงการก่อตัวขึ้นของรัฐสภาในการถ่วงดุลอำนาจกับอำนาจพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่เดิมอันมีจุดเริ่มต้นคือการเกิดขึ้นของมหาปฏิญญา (Magna Carta) นั่นเอง

ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นนักปรัชญาที่อยู่ในยุคสมัยถัดจากจอห์น ล็อคร่วมศตวรรษ ซึ่งได้ทำการเสนอแนวคิดเรื่องสังคมมนุษย์ไปในแนวทางเดียวกันกับทั้งสองพรรณนาที่กล่าวไปข้างต้น โดยรูสโซมีความเห็นสอดคล้องในเบื้องต้นกับฮอบส์และล๊อคว่า การอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นไม่ได้เป็นไปตามสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่เป็นไปตามสภาวะที่เกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกในสังคมให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความสงบและเกิดสันติภาพ แต่พรรณนาของรูสโซจะมีความแตกต่างออกไปในรายละเอียด กล่าวคือ รูสโซมีทัศนคติต่อสภาวะตามธรรมชาติอย่างเป็นกลางๆ ต่างกับที่ฮอบส์มีทัศนคติอย่างเป็นลบและล๊อคที่มีทัศนคติอย่างเป็นบวก รูสโซเห็นว่าเดิมทีสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่คล้ายสัตว์ป่าโดยใช้สัญชาตญาณเป็นหลักในการดำรงชีวิต มนุษย์จะดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่แต่จะมาอยู่ร่วมกันในเฉพาะบางวาระซึ่งก็คือในฤดูผสมพันธุ์และมีชีวิตอยู่โดยที่ไม่เบียดเบียนกันเป็นพื้นฐาน แต่สภาพการณ์ของสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปหลังจากที่มนุษย์เริ่มรู้จักการกลีกรรรม การกลีกรรรมทำให้เกิดอิทธิพลอันเป็นของเหลือจากการบริโภคซึ่งกลายสภาพเป็นทรัพย์สินของมนุษย์ การเกิดทรัพย์สินของมนุษย์นี้เองก่อให้เกิดการแก่งแย่งและการหวงกันซึ่งส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนกันอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน และในทำนองเดียวกันกับแนวคิดของฮอบส์และล๊อค

มนุษย์ที่อยู่ภายในสังคมเดียวกันจึงร่วมกันทำข้อตกลงในการที่จะสละสิทธิส่วนตัวของตนร่วมกันเพื่อสร้างความสงบและสันติภาพขึ้น ข้อตกลงในการร่วมกันสละสิทธิส่วนตัวของมนุษย์จะก่อให้เกิดสิ่งที่รูสโซเรียกว่า “เจตจำนงร่วม” (general will, Volonté Générale) ซึ่งเจตจำนงร่วมนี้เป็นเจตจำนงที่เกิดขึ้นจากการตกลงในการปกครองตนเองร่วมกันโดยการก่อตั้งสถาบันทางการเมืองการปกครองขึ้นแยกออกมาจากเจตจำนงส่วนตัวของแต่ละรายออกมา และเจตจำนงร่วมนี้จะป็นเครื่องบ่งชี้และบ่งเกิดของการสร้างกฎระเบียบร่วมกันหรือก็คือเป็นบ่งเกิดที่ทำให้เกิดกฎหมายขึ้น ในแง่นี้พรรณนาของรูสโซจึงเป็นแนวความคิดเบื้องต้นที่เป็นพื้นฐานของแนวความคิดในการปกครองโดยตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตยอีกทอดหนึ่ง

อนึ่ง แนวคิดเรื่องเจตจำนงร่วมในฐานะของสถาบันทางการเมืองการปกครองนี้เป็นพรรณนาที่รูสโซได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบของประชาธิปไตยทางตรงมากกว่าประชาธิปไตยทางอ้อม (ประชาธิปไตยทางอ้อมมักถูกเรียกด้วยคำที่มีความหมายแทนที่กันว่า ประชาธิปไตยตัวแทน หรือประชาธิปไตยที่อาศัยการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในระบอบการปกครอง) และสำหรับในประเด็นเรื่องการปกครองด้วยเสียงข้างมากนี้ รูสโซให้

ความเห็นว่าการหาเจตจำนงร่วมโดยการลงมติร่วมกันนั้นไม่ได้เป็นการหาฉันทานุมติเพื่อนำเอาข้อตกลงร่วมกันมาปกครองตนเอง แต่เป็นการค้นหาเจตจำนงร่วมกันของมนุษย์อันเป็นสมาชิกทั้งสังคม ดังนั้นการที่กฎหมายฉบับหนึ่งที่ผ่านมาเสียงข้างมากของที่ประชุมร่วมกันจึงไม่ใช่กฎหมายที่อาศัยเสียงข้างมากเพื่อเอาชนะเสียงข้างน้อย แต่เป็นการตรวจสอบว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวสอดคล้องกับเจตจำนงร่วมของสมาชิกทั้งสังคมหรือไม่ ในกรณีที่กฎหมายฉบับดังกล่าวผ่านการลงมติด้วยเสียงข้างมากจึงหมายถึงเนื้อหาในกฎหมายนั้นเป็นเจตจำนงร่วมกันในการที่มนุษย์ตกลงที่ยอมตนให้บังคับใช้แก่ตน ในส่วนของผู้ที่ลงมติเสียงข้างน้อยในที่นี้จึงไม่ถือว่าเจตจำนงของตนไม่สอดคล้องกับเจตจำนงร่วมแต่ถือว่าเป็นกรณีที่ผู้ที่อยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อยนั้นสำคัญผิดในเจตจำนงที่สังคมมีร่วมกันเท่านั้น (ปรีดี เกษมทรัพย์: 217-218)

5. พุทธปรัชญาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

ในอัครคัมภีร์ (ที.ปา. 11/111/83) ซึ่งมีเนื้อความที่เกี่ยวกับการสนทนากันระหว่างพระพุทธเจ้ากับภราทวาเซและวาเสฏฐะ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อมุ่งหมายให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของระบบวรรณะที่เป็นกฎเกณฑ์เรื่องชนชั้นทางสังคมในอดีตนั้นไม่ได้เป็นเหตุที่เกิดมาจากการกำเนิดขึ้นจากอวัยวะที่แตกต่างกันของพระพรหม แต่ระบบวรรณะเกิดขึ้นด้วยเหตุที่มนุษย์แต่ละคนต่างก็มีความถนัด มีหน้าที่ และมีตำแหน่งแห่งหนในสังคมแตกต่างกันไปจนก่อเกิดเป็นระบบวรรณะขึ้น ในพระสูตรนี้เป็นพระสูตรขนาดยาวที่ผู้ศึกษาพุทธปรัชญาและพุทธศาสนาต่างรู้จักกันเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการกำเนิดโลกและมนุษย์ แต่น้อยครั้งนักที่จะมีการอ้างอิงถึงพระสูตรนี้ในฐานะที่เป็นประเด็นทางสังคมมนุษย์หรือประเด็นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคน

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้เริ่มการสนทนาขึ้นด้วยการย้อนกลับไปในอดีตจนถึงครั้งที่มนุษย์ยังไม่ได้อุบัติขึ้นบนโลก เป็นช่วงเวลาในทุกสรรพสิ่งยังไม่ได้เป็นดังเช่นในสมัยปัจจุบันดังความเริ่มต้นว่า “สมัยนั้นทั่วทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีตมนอนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวัน” เหตุการณ์ในครั้งนั้นเริ่มต้นด้วยการที่อภัสสรพรหมมากินจวันดิน เคี้ยวดิน สะเก็ดดินจนหมดสิ้นจนกระทั่งเริ่มมีการบริโภคน้ำข้าวสาลี การบริโภคน้ำข้าวสาลี เหล่านี้ทำให้ร่างกายของตนที่เคยมีความละเอียดปราณีตเกิดความเปลี่ยนแปลงไปโดยมีความหยาบกระด้างมากขึ้น และไม่เพียงแต่ร่างกายเท่านั้นจิตใจของอภัสสรพรหมเหล่านั้นก็มีความละเอียดประณีตลดลง เกิดกิเลสห่อหุ้มทำให้จิตมีความหยาบมากขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มมีสัญญาณของความหยาบของจิตใจปรากฏขึ้นเป็นลำดับ เช่น ความอยากในรสอร่อยทางผัสสะเกิดความกำหนัดเร่าร้อน เริ่มมีการเสพเมถุนธรรม หรือความลุ่มหลงในลักษณะของร่างกายที่ตนมีลักษณะที่ดีกว่าผู้อื่น

เหตุการณ์มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญเมื่อครั้งที่อภัสสรพรหมซึ่งเริ่มจะมีการเปลี่ยนสภาพเป็นมนุษย์เหล่านั้นได้ทำความรู้จักกับข้าวสาลีทำให้เกิดความรู้สึกหวงกันข้าวสาลีเสมือนทรัพย์ชนิดหนึ่งและการเกิดการหวงกันข้าวสาลีนี้เองก็ได้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยที่มีบุคคลบางคนได้เบียดเบียนซึ่งทรัพย์หรือก็คือข้าวสาลีของผู้อื่นดังความที่ว่า “ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลภ รักษาส่วนของตนไว้แล้วถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้นำบริโภค คนทั้งหลายจับเขาได้ จึงกล่าวว่า ‘คุณ คุณทำกรรมชั่วที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้นำบริโภคคุณอย่าทำกรรมชั่วย่างนี้อีก’ สัตว์นั้นก็รับคำแล้ว แม้ครั้งที่ 2...3...

คนเหล่านี้ ใช้ฝ่ามือบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้างทำร้าย...ในเพราะเรื่องนั้นเป็นเหตุ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จึงปรากฏ การครหาจึงปรากฏ การพูดเท็จจึงปรากฏ การถือทณทวารุจึงปรากฏ” เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์ทั้งหลายจึงตกลงร่วมกันที่จะเลือกให้บุคคลผู้หนึ่งทำหน้าที่ผู้ปกครองตั้งความว่า “ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงได้ประชุมกันปรับทุกข์กันว่า ‘ท่านผู้เจริญ บาปธรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทณทวารุจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเรา ควรสมมต (แต่งตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ ...ครั้งแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านที่มีรูปร่างงามกว่า น่าดูกว่า น่าเลื่อมใสกว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้ กล่าวตั้งว่า ‘มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน จงขับไล่ผู้ที่ควร ขับไล่โดยชอบเถิด... เพราะเหตุที่สัตว์นั้น อันมหาชนสมมต (แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า ‘มหาสมมต มหาสมมต’ จึงเกิดขึ้น” ด้วยถ้อยความดังกล่าวนี้จึงเป็นการยืนยันว่าการเกิดขึ้นของสันติภาพของสังคมมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน โดยสงบนั้นเป็นไปโดยการตกลงร่วมกันในการสถาปนามหาสมมติ (ในบทความนี้นอกเหนือจากถ้อยคำในส่วน ที่ยกอ้างมาจากพระไตรปิฎก ผู้เขียนจะใช้คำว่า มหาสมมติ แทนคำว่า มหาสมมต ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเดิม เนื่องด้วยสาเหตุของวิธีการสะกดคำในแบบภาษาไทย) ซึ่งเป็นสถาบันทางการปกครองรูปแบบหนึ่งขึ้นนั่นเอง

6. เหตุผลของการมีอยู่ของรัฐธรรมนุญ

ทรรศนะทางปรัชญาที่สืบค้นรวบรวมมาทั้งหมดข้างต้นนี้เป็นทรรศนะที่ถูกเสนอขึ้นมาด้วยรูปแบบ รายละเอียด และเหตุผลสนับสนุนที่แตกต่างกัน และในห้วงเวลาและบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ทรรศนะของนักปรัชญาทางตะวันตกทั้งสามแนวคิดนั้นแม้จะมีความต่อเนื่องกันในทางความคิดแต่ก็เกิดขึ้นในห้วงเวลาที่แตกต่างกันร่วมหลายศตวรรษ ในขณะที่พุทธปรัชญาเป็นระบบคิดทางปรัชญาที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันออกที่มีมาก่อนไม่น้อยกว่าสองพันปี แต่จากการสืบค้นรวบรวมและพิจารณาทรรศนะดังกล่าวทั้งสี่ระบบทำให้พบข้อสังเกตดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ไม่ว่าสถานะตามธรรมชาติของมนุษย์จะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่ แต่การอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นย่อมจะก่อให้เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ประการที่สอง การเบียดเบียนระหว่างกันของมนุษย์ย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบและไร้ซึ่งสันติภาพภายในสังคมมนุษย์เอง ประการที่สาม การอยู่ร่วมกันอย่างสงบของมนุษย์ไม่ได้เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นด้วยเหตุที่มนุษย์ได้ทำข้อตกลงร่วมกันขึ้นประการหนึ่งในการที่จะทำให้การดำรงชีวิตเป็นไปได้อย่างสงบและสันติ และประการสุดท้าย ข้อตกลงร่วมกันเช่นว่านั้นเป็นข้อตกลงในการสถาปนาองค์กรทางการปกครองขึ้นไม่ว่าจะในรูปแบบหรือในชื่อว่าอะไร ทั้งนี้เพื่อที่จะให้องค์กรเช่นว่านั้นทำการปกครองสังคมมนุษย์และสมาชิกทุกคนในสังคมก็ได้ตกลงที่จะยอมตนลงภายใต้การปกครองโดยองค์กรทางการปกครองที่พวกตนร่วมกันสถาปนาขึ้นเอง

เมื่อทำการสกัดทรรศนะทางปรัชญาทั้งสี่ให้เหลือเพียงแก่นแกนที่สำคัญอาจกล่าวได้โดยรวบยอดทางความคิดได้ว่า

- โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าเพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการปกครองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่องเลเวียธาน

- จอห์น ล็อก เห็นว่าเพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการปกครองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่ององค์การทางการเมือง

- ผอ. ภาควิชา รัฐศาสตร์ เห็นว่าเพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองปกครองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่องเจตจำนงร่วม

- พุทธปรัชญา เพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองปกครองขึ้นโดยผ่านแนวคิดเรื่องมหาสมมติ

จากการวิเคราะห์แก่นของทฤษฎีต่างๆ ประกอบกับข้อสังเกตถึงจุดร่วมที่พบในทฤษฎีทางปรัชญาทั้งหมดที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นอาจทำการสรุปทฤษฎีของแนวคิดทางปรัชญาทั้งสี่ได้ว่า “เพื่อความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์จึงได้ตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองปกครองขึ้น” และสามารถจัดรูปในการให้เหตุผลในเชิงตรรกศาสตร์เชิงประยุคต์ได้ว่า เมื่อทฤษฎีทางปรัชญาทั้งสี่ระบบข้างต้นได้มีข้อเสนอเป็นเช่นนี้ร่วมกันแล้ว ดังนั้นจึงสามารถให้เหตุผลผ่านการอุปนัยได้ว่า สังคมมนุษย์ต้องการความสงบในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์ที่เป็นสมาชิกในสังคมย่อมต้องการทำการตกลงร่วมกันสถาปนาจัดตั้งองค์กรทางการเมืองปกครองขึ้น

ในปัจจุบันมนุษย์เพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้สังคมมีมนุษย์มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันก็ย่อมจะทวีความสลับซับซ้อนขึ้นด้วยเป็นเงาตามตัว ปรัชญาความคิดที่ว่าด้วยการตกลงร่วมกันสถาปนาองค์กรทางการเมืองปกครองจึงมีพัฒนาการที่ซับซ้อนก่อกำเนิดและเปลี่ยนแปลงขึ้นด้วยอาศัยแนวคิดต่างๆ และการลองผิดลองถูกและค่อย ๆ กลายมาเป็นรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในฐานะที่เป็นกฎหมายซึ่งว่าด้วยการปกครองโดยการใช้อำนาจสูงสุดภายในรัฐ ซึ่งนับวันกฎหมายรัฐธรรมนูญก็จะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบอบการปกครองของโลกยุคสมัยใหม่ เมื่อแนวคิดทางของนักปรัชญาที่ผ่านมาในอดีตทั้งหมดเห็นพ้องตรงกันว่าข้อตกลงแต่งตั้งผู้ปกครองของมนุษย์เป็นการสร้างความสงบให้แก่สังคม รัฐธรรมนูญจึงเป็นเสมือนหลักฐานของข้อตกลงเช่นนั้นของมนุษย์ตามแนวคิดทางปรัชญาในอดีตดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในยุคสมัยปัจจุบัน เมื่อรัฐคือหน่วยสากลของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน รัฐธรรมนูญ ก็ย่อมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นเหตุผลจำเป็นของความสงบของรัฐด้วยนัยนี้

7. บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า สิ่งดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ปัจจุบันเป็นเสมือนผลผลิตทางความคิดและประวัติศาสตร์ของกิจกรรมทางปัญญาของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีโนทัศน์และสถาบันในทางสังคมรูปแบบต่างๆ นั้นต่างก็มีที่มาจากพัฒนาการทางปรัชญาความคิดจากอดีตมาจวบจนกระทั่งในปัจจุบัน การถือกำเนิดขึ้นและการดำรงอยู่รัฐธรรมนูญเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงมีโนทัศน์ทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่เป็นผลลัพธ์มาจากแนวคิดทางปรัชญาในอดีตที่มนุษย์เคยมีร่วมกันมาในอดีต ในแง่นี้เองหากเรากำลังพิจารณาและพยายามทำความเข้าใจถึงสิ่งต่างๆ อันเป็นผลผลิตทางสังคมของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ เราก็ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องทำการสืบสาวย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ทางความคิดของมนุษย์ แล้วเราจะพบว่าการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ ในปัจจุบันนั้นไม่ได้ดำรงอยู่อย่างบังเอิญหรือเกิดขึ้นโดยลอยๆ แต่การดำรงอยู่ของทุกสิ่งย่อมจะมีเหตุผลในการดำรงอยู่เสมอและก็อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า การดำรงอยู่ของรัฐธรรมนูญนั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุของความตกลงระหว่างกันระหว่างมนุษย์ในเบื้องต้นที่สังคมมีความซับซ้อนไม่มากนักและมีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปจนกระทั่งมีความซับซ้อนมากขึ้นจนกระทั่งถูกตกผลึกข้อตกลงร่วมกัน เช่นว่านั่นกลายเป็นรัฐธรรมนูญนั่นเอง

บรรณานุกรม

- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2552). **กฎหมายรัฐธรรมนูญ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2553). **นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วิชา มหาคุณ. (2553). **อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ: ความมั่นคงของชาติและหลักนิติธรรมในนิติรัฐ นิติธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2561). **ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย.
- สมยศ เชื้อไทย. (2554). **ทฤษฎีกฎหมาย นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- อมร จันทรสุมบุรณ์. (2537). **คอรสตีติวชั่นแนลลิสม์ (Constitutionalism): ทางออกของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา มูลนิธิคอนราด อเดนาวร์.